

Boşanma səbəbləri və boşanmaların qarşısının alınması üçün evlilik öncəsi psixoloji hazırlıq

Günel Xaqani qızı Vəlizadə

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: baku.vipaze@mail.ru

Rəyçilər: psixol.ü.f.d., dos. Z. İ. Əliyeva,
psixol.ü.f.d., dos. N.T. Rzayeva

Açar sözlər: psixologiya, evlilik, boşanma, tərbiyə, ailə, təlim, toy

Ключевые слова: психология, брак, развод, воспитание, семья, обучение, свадьба

Key words: psychology, marriage, divorce, upbringing, family, training, wedding

Dünyada evlilik və nikahdankənar əlaqələrlə bağlı araşdırmalar aparıldıqda boşanma hallarının ən çox təkrarlanan bir problem olduğu görülür. Statistika görə, boşanma halları hər il artmaqdadır və bu, cütlərin evliliklə bağlı gözləntilərinə cavab vermədiklərini göstərir. Mediada boşanma ilə bağlı tez-tez xəbərlər və araşdırmalar var; bir çox fərqli fəndən mütəxəssislər mövzu ilə bağlı araşdırmalar və açıqlamalar verirlər. Tədqiqatlar göstərir ki, istənilən vaxt əhalinin 20%-i ciddi nikah çətinliklərini yaşayır və bütün nikahların təxminən 50%-i başa çatır. Gurman və Fraenkel görə, hər cür psixoloji məsləhət xidmətlərindən faydalanan insanların 40%-dən çoxu, evlilik münasibətlərindəki problemlər üzündən kömək alırlar. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 2019 məlumatları da, boşanma nisbətlərinin hər keçən il artdığını və meydana gələn boşanmaların əhəmiyyətli bir qisminin evliliyin ilk 5 ili içində reallaşdığını göstərir.

Cəmiyyətimizin evliliyə yanaşması araşdırıldıqda, toy gününə çox əhəmiyyət verildiyi bildirilir; Ancaq sağlam bir əlaqənin qurulmasında bunun kifayət qədər əhəmiyyətli olmadığı görülür. Hər şeyin mükəmməl şəkildə planlaşdırıldığı və böyük xərclərlə təşkil edilən bir toyun yaxşı bir evlilik üçün yetərli olduğuna dair bir fikir var. Toydan əvvəl edilən hazırlıqların çox vaxt sağlam bir evlilik üçün deyil, əksinə yaxşı bir təşkilat üçün edildiyi aydın olur. Ancaq təcrübəli olmayan cütlüklər mükəmməl bir toydan daha çox, nikahlarını necə qoruyacaqlarını bilmələri lazım ola bilər. Evlənməyə hazırlaşan bir çox cüt, ətraf mühitdən bəzən səhv olan məlumatlar və məsləhətlərlə rastlaşa bilər. Ancaq cütlüklər üçün funksional olan nikah haqqında obyektiv və araşdırma əsaslı məlumatlar əldə etməkdir; yaxşı gedən və davam etdirilməyən evliliklərin xüsusiyyətlərini və fərqlərini bilmək və beləliklə də evlilik prosesinə hazırlaşmaq düşünülür.

Mütəxəssislər tərəfindən aparılan tədqiqatların vacib təkliflərindən biri namizədlərin həyat yoldaşı və evlilikdən əvvəl evlilik ilə bağlı məlumatlılığının artırılmasıdır. İnkişaf etmiş bir çox cəmiyyətlərin ailənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı qərarlarına baxıldıqda; ailə tərbiyəsi proqramları, gənclərin ailə qurmağa hazırlanması, valideynlər, uşağa qulluq xidmətləri, nənə və baba, onlarla böyüyən uşaqlarla iş, həmçinin tək valideynli ailələr, əlillər və s. kimi müxtəlif istiqamətli proqramların olduğu görünür. Xüsusi statuslu ailələrin bu proqramlarda iştirakını təmin etmək hazırlanan təkliflər arasındadır. Bundan əlavə, ailə ilə bağlı beynəlxalq komitələrdə nikahdankənar məsləhət və təhsil xidmətlərini təşviq etmək üçün araşdırmalara başlanılmalı olduğu vurğulanmaqdadır. Valideynlərin təhsili ilə yanaşı, evlənəcək cütlüklərə də təhsil verilməsi tövsiyə olunur və bu təhsil müxtəlif yollarla məcburidir.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları və müxtəlif araşdırmalar Azərbaycanda evliliyə hazırlıq mövzusunda məlumatlandırıcı iş və proqramlara olan ciddi bir ehtiyaca işarə etməkdədir. Digər tərəfdən, evliliyin hazırlanması ilə bağlı araşdırmalar aparıldıqda, cinsi məsləhət proqramları-xüsusən də tibb elmi sahəsində cinsi əlaqə təhsili; sosial elmlər sahəsində məhdud sayda araşdırma var. Ancaq evliliyə hazırlıq baxımından onun effektivliyi elmi cəhətdən sübut edilmişdir; dəlil əsaslı müdaxilə proqramlarına ehtiyac duyulur. ABŞ-da aparılan araşdırmalar göstərir ki, nikahdankənar təhsil və proqramlar uzun müddətdir hazırlanmış və tətbiq edilmişdir. Tədqiqatlar, nikahdankənar təhsilin son 50 ildə daha geniş yayıldığını və nikahdankənar bir proqramda iştirak edən və tamamlayan cütlüklər arasında nikah keyfiyyətinin yüksək səviyyədə olduğunu, ailədaxili münaqişələrin aşağı səviyyədə olduğunu və boşanmaların 30% daha az olduğunu göstərdi (Stanley, Amato, Johnson and Markman, 2006). Nikahdan əvvəlki təlimlər, hər iki həyat yoldaşının sağlam bir evliliyə hazırlanması üçün; həmçinin boşanmanın fərdlərə, ailələrə və cəmiyyətə mənfi və baha başa gələn təsirlərinin qarşısını ala bilmək üçün vacibdir. Nikahdan əvvəlki təhsil proqramları həm romantik cütlüklər, həm də əmək fəaliyyətiylə məşğul olan cütlüklər üçün nikahdan əvvəl münasibətlərindəki müxtəlif perspektivləri müqayisə etmək və qiymətləndirmək üçün fayda verir. Tədqiqatlar göstərir ki, nikahdankənar tərbiyə fərdlərə əhəmiyyətli fayda verir.

Bu gün ABŞ-da münasibətlərini gücləndirmək üçün nikahdankənar məsləhət almaq istəyənlərin faizi 30%-ə çatır; ABŞ, Avstraliya və Birləşmiş Krallıqda evlənməyi planlaşdıran insanların üçdə biri evlilik hazırlığı proqramlarında iştirak edir. Cütlərin nikahdankənar proqramlarda iştirakı, nikahdan əvvəlki prosesin sağlam bir evliliyi üçün əhəmiyyəti barədə məlumatlılığın olduğunu göstərir. Çünki ABŞ-da aparılan bəzi araşdırmalar göstərir ki, nikahdan əvvəlki rəhbərliyin keyfiyyəti ailədaxili stress səviyyəsinin əhəmiyyətli proqnozlaşdırıcısıdır. Müxtəlif tədqiqatlar göstərir ki, evliliyə hazırlıq, nikahdan əvvəl bəzi məsələlərin müzakirəsi və bu məsələlərin həlli evliliyə müsbət təsir göstərir. Sosial sorğu nəticələri göstərir ki, gənclər fərdlərarası əlaqələrlə bağlı təhsildə də maraqlıdırlar. Gənclərin 28.9%-i nikahdankənar məsləhət və psixotəhsil müdaxilələrinə mənfi münasibət göstərsə də, 47.3% evlilikdən nə gözlədikləri haqqında bir təhsilə ehtiyac duyduqlarını ifadə etdi. Fərqli araşdırmalar da göstərdi ki, cütlüklərin təxminən 30%-i münasibətlərini yaxşılaşdırmaq üçün nikahdan əvvəl məsləhət almağa çalışır (Busby et al., 2007). Tədqiqatlar göstərir ki, gənclər nikahdankənar tərbiyə məsələsinə müsbət münasibət göstərirlər. Məktəb əsaslı əlaqələr təhsili proqramlarının əhəmiyyətli müsbət təsirlərə sahib olduğunu sübut edən tədqiqatlar da mövcuddur. Buna görə, sübutlara əsaslanan evlilik hazırlığı proqramlarının gənc şəxslərin axtarışına cavab verə biləcəyi düşünülür. Evlilik hazırlığı proqramları və psixotəhsil müdaxilələri universitetlərdə, PDR mərkəzlərində, tələbə yaşayış mərkəzlərində, ailənin sosial dəstək mərkəzlərində, səhiyyə bölmələrində, bələdiyyə bölmələrində mövcuddur; sosial təhsil mərkəzləri və gənclik mərkəzləri.

Azərbaycanda universitetdə təhsil görən gənclərin evliliyə hazırlıq səviyyələrini ölçən və onları evliliyə hazırlayan kafi sayda proqramın olmaması da sağlam evliliklərin qarşısında bir mane olaraq görülməkdədir. Bu araşdırmadan əldə edilən məlumatlar, evlilik və nikahdankənar tərbiyə ilə əlaqəli yeni tədqiqatlarda və təcrübələrdə istifadə edilə bilər. Bundan əlavə, bu araşdırmaya uyğun olaraq hazırlanan cütlük münasibətləri miqyası (PDQ) cütlüklərlə yeni işlərdə istifadə edilə bilər. Azərbaycan mədəniyyətində bir çox ölçüdə cüt münasibətləri ölçə bilən ölçü alətləri azdır. Rəhbərlik, romantik cinsiyyət, münaqişələrin həlli, sosial dəstək və fərqlərin etibarlı kimi qəbul edilməsi kimi bir çox fərqli məsələləri ölçən bir ölçü vasitəsinin bu sahəyə töhfə verəcəyi düşünülür. PRI cütlərin bu ölçülərlə əlaqələrini araşdıran və fərqli dəyişənlərlə əlaqələrini qiymətləndirən, həmçinin profilaktik proqramların səmərəliliyini qiymətləndirən

tədqiqatlarda istifadə edilə bilər.

Məqalənin aktuallığı. Dünyada evlilik və nikahdankənar əlaqələrlə bağlı araşdırmalar boşanma hallarının ən çox təkrarlanan problem olduğunu göstərir. Statistika görə, boşanma halları hər il artmaqdadır və bu, cütlərin evliliklə bağlı gözləntilərinə cavab vermədiklərini göstərir. Mütəxəssislər tərəfindən aparılan tədqiqatların nəticələrinə əsasən, vacib təkliflərdən biri də nikaha daxil olanların evlilikdən əvvəl evlilik ilə bağlı məlumatlılığının artırılması, psixoloji cəhətdən buna hazırlanmasıdır. Məqalə də məhz bu mövzuya həsr olunduğundan onu aktual hesab edə bilərik.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik ondan ibarətdir ki, məqalədə müasir dövrdə boşanma hallarının statistikasını verilməklə onu yaradan əsas səbəblər göstərilir, respublikamızda bu sahədə müəyyən qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsinə baxmayaraq, müxtəlif araşdırmalara əsasən hələ də evliliyə hazırlıq mövzusunda məlumatlandırıcı iş və proqramlara ciddi ehtiyacın olduğu konkret faktlarla əsaslandırılır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən praktik psixoloqlar, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 1995.
2. Ailə Məcəlləsi. Bakı, «LegalActs», 2000.
3. Cavedo, C. & Guerney, B.G., Jr. (1999). Relationship Enhancement (RE) enrichment/problem-prevention programs: Therapy-derived, powerful, versatile. In R. Berger & M. T. Hannah (Eds.), Handbook of preventive approaches in couples therapy. 73-105. New York: Brunner/Mazel.

Г.Х. Вализаде

Причины развода и психологическая подготовка к браку для предотвращения развода

Резюме

Исследования браков и внебрачных отношений в мире показывают, что развод является наиболее частой проблемой. Согласно статистике, количество разводов увеличивается с каждым годом, и это показывает, что пары не соответствуют ожиданиям в браке. Согласно результатам исследования, проведенного экспертами, одним из важнейших предложений является повышение осведомленности о браках до брака, психологическая подготовка к нему. В статье также затрагивается этот вопрос, и, несмотря на некоторые меры предосторожности, предпринимаемые в этой области в нашей стране, согласно различным исследованиям, все еще существует острая потребность в информативной работе и программах по подготовке к браку.

G.X. Valizade

**Causes of divorce and psychological preparation before
marriage for preventing divorce**

Summary

Research on marriages and extramarital relationships in the world shows that divorce is the most frequent problem. According to statistics, divorce rates are increasing every year, and this shows that couples do not meet their expectations for marriage. According to the results of research conducted by experts, one of the most important proposals is raising awareness of pre-marriages about marriage, psychologically preparing for it. The article also touches on this issue, and despite some precautions being taken in this area in our country, according to various studies, there is still a strong need for informative work and programs on preparing for marriage.

Redaksiyaya daxil olub: 10.12.2019